

Tjänsteutlåtande Nr: 2024-30

Utfärdat 2024-04-02

Diarienummer 0476/24

Handläggare

Katarina Högfeldt

Telefon: 031-367 00 36

E-post: katarina.hogfeldt@educ.goteborg.se

Remiss från arbetsmarknadsdepartementet- Ut ur utsatthet och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras

Förslag till beslut

I Utbildningsnämnden

1. Att anta förvaltningens yttrande som sitt eget,
2. Att översända yttrandet till Stadsledningskontoret,
3. Att omedelbart justera protokollet för aktuellt ärende.

Sammanfattning

Stadsledningskontoret har valt att underremittera de båda utredningarna; *Ut ur utsatthet* (SOU 2023:97) - en utredning om exitprogram för personer som är utsatta för prostitution och *Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften våldsutsatthet som behöver synliggöras* (SOU 2023:98) - en utredning om skydd, stöd och vård för personer som har utsatts för övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi gemensamt då de har många beröringspunkter. Remissen har skickats till Socialnämnd Centrum och socialnämnd Sydväst för yttrande och även till grundskolenämnden, utbildningsnämnden, nämnden för funktionsstöd samt socialnämnd Hisingen och socialnämnd Nordost för kännedom och eventuellt yttrande.

Förvaltningen bedömer att förslagen i utredningarna sammantaget kommer att medföra ökad jämlikhet för de riskgrupper som identifierats och att barns rättigheter kan komma att efterlevas bättre.

De förslag som berör utbildningsnämndens verksamhetsområden och ansvar i utredningen *Ut ur utsatthet* kommer troligen innebära att utsatta barn lättare kan identifieras av elevhälsans personal. Förvaltningen vill påpeka att nämnden även har unga vuxna i gymnasieskolan och i den anpassade gymnasieskolan samt inom KAA (det kommunala aktivitetsansvaret) som kan behöva likvärdigt stöd. Skolan eller KAA bör ingå i de tvärprofessionella grupper som föreslås och förvaltningen delar bedömningen att redan etablerade strukturer för samverkan bör användas. Inom förvaltningen finns rutiner för att upptäcka utsatthet hos elever men elevhälsoenkäten kan kompletteras med ytterligare muntliga frågor om sexuell utsatthet. Förvaltningen välkomnar förslaget om ett metodstöd för elevhälsans professioner kring denna typ av utsatthet. Tidsbegränsade uppehållstillstånd kopplat till upprättande och genomförande av en individuell plan

bedöms medföra positiva effekter för utsatta barn men kan komma att kräva resurser av skolans verksamhet.

Kring de förslag som berör nämndens verksamhetsområden och ansvar i utredningen om skydd, stöd och vård för personer som har utsatts för övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi välkomnar förvaltningen att Skolverket får ett uppdrag att komplettera kunskapsmaterialet Vägledning för elevhälsa samt att komplettera stödmaterial för undervisning av elever i dessa svåra frågor. Webbutbildning för yrkesverksamma bedöms av förvaltningen som en bra form för att nå många med kunskapshöjande insatser. De medel som föreslås fördelas till Sveriges Kommuner och Regioner till förebyggande arbete vid relevanta verksamheter bör öronmärkas för att säkerställa att de kommer riskutsatta barn till godo. Medlen för utvecklandet av länsgemensamma samverkansstrukturer för skydd, stöd och vård bör fördelas och konkretiseras av Jämställdhetsmyndigheten.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Kostnader för Göteborgs Stad för de åtgärder som kan komma att krävas för att förbättra rutiner i verksamheter som möter barn och unga i riskgruppen beräknas täckas av att regeringen i en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Regioner avsätter medel för ändamålet.

Vid upprättande och genomförande av en persons individuella plan för att lämna utnyttjande i sexuell exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål ska kommunen kunna ansöka om ersättning av statliga utvecklingsmedel från Socialstyrelsen för kostnaderna. En viss del av medlen ska vara särskilt öronmärkta för arbetsformer och verksamhet som avser barn.

Ekonomiskt förväntas förslagen på sikt bidra till minskade kostnader på samhällsnivå genom att färre barn och vuxna utsätts för våld i form av sexuellt utnyttjande för pornografiskt syfte och att de som har blivit utsatta upptäcks och får adekvat skydd, stöd och vård tidigare än i dag.

Bedömning ur ekologisk dimension

Utbildningsförvaltningen har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bedömning ur social dimension

Förslagen bedöms bidra till ett minskat lidande och ökad hälsa för de riskgrupper som utredningen har identifierat. Även för hbtqi-personer och för personer med funktionsnedsättning samt för personer med skadligt bruk/beroende förväntas förslagen leda till förbättringar då de i högre grad än andra är utsatta för sexuell exploatering.

De övergripande jämställdhetspolitiska målen utgår från förståelsen av att kön och makt skapas och upprätthålls strukturellt i alla delar av samhället. De finns sex delmål som tillsammans anger fokus och inriktning för att förändra denna ordning. Två av delmålen ”Jämställd hälsa” och ”Mäns våld mot kvinnor ska upphöra” har störst relevans för de båda utredningarna.

Barnkonventionen som har ställning som svensk lag innehåller fyra grundprinciper; artikel 2) att alla barn utan åtskillnad har samma rättigheter och lika värde, artikel 3) att

barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, artikel 6) att barnets rätt till överlevnad och utveckling ska säkerställas och slutligen artikel 12) barnets rätt att få komma till tals i alla frågor som rör dem. Artikel 19 i konventionen anger att ett barn ska skyddas mot alla former av våld eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

Samverkan

I förvaltningens samverkansgrupp 2024-04-15.

Bilagor

1. *Ut ur utsatthet* (SOU 2023:97)
2. *Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras* (SOU 2023:98)

Ärendet

Stadsledningskontoret har översänt betänkandena *Ut ur utsatthet* (SOU 2023:97) och *Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras* (SOU 2023:98) för kännedom och eventuellt besvarande. Utbildningsnämndens yttrande ska vara stadsledningskontoret tillhanda senast 2024-04-26.

Beskrivning av ärendet

Stadsledningskontoret har översänt de båda utredningarna; *Ut ur utsatthet* (SOU 2023:97) och *Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras* (SOU 2023:98) i en samlad remiss eftersom de båda utredningarna har många beröringspunkter. Utbildningsnämnden underremitteras för kännedom och eventuellt besvarande. Stadsledningskontoret önskar att utbildningsnämnden beaktar de delar som rör det egna verksamhetsområdet och ansvar.

1. Ut ur utsatthet (SOU 2023:97)

Betänkandet *Ut ur utsatthet* är en utredning om exitprogram för personer som är utsatta för prostitution. Av utredningens direktiv framgår att utredaren ska lämna förslag på utformning och organisering av ett exitprogram för vuxna personer utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål, utformning och organisering av ett program för barn utsatta för sexuell exploatering och människohandel för sexuella ändamål, samt lämna förslag på lämplig aktör att förvalta ett sådant program, och bedöma hur Sverige lever upp till internationella åtaganden om identifiering, skydd, stöd och återvändande för offer för människohandel, och vid behov föreslå åtgärder för att utveckla arbetet.

I utredningen återfinns två nya författningsförslag som bedöms nödvändiga för att komma till rätta med de brister som konstaterats i utredningen i fråga om identifiering, skydd, stöd och vård och att nuvarande brister skulle kvarstå utan dessa ändringar. De båda förändringarna föreslås träda i kraft 1 januari 2025:

Socialtjänstlagen (2001:453) 5 kap. 11 § får tillägget: *Socialnämnden ansvarar för att personer som utnyttjas eller har utnyttjats i sexuell exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål får det stöd och den hjälp de behöver för att förändra sin situation.*

Utlänningslagen (2005:716) 5 kap. 15 § får tillägget: *Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om minst sex månader ska också ges till en utlänning som vistas här, om det behövs för att en individuell plan för att lämna sexuell exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål ska kunna upprättas av socialtjänsten och genomföras och om de förutsättningar som anges i första stycket 4 är uppfyllda (utsatta enligt brottsbalkens definition av människohandel/-exploatering).*

Utredarens övriga förslag återfinns i nedan schematiska bild.

Vägar in i programmen	• Specialiserad lågtröskelverksamhet, ungdomsmottagning, elevhälsa • Lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar till stöd • Identifiering genom att fråga och genom uppsökande arbete
Exitprogram och program för barn	• Samordning av insatser i tvärprofessionell grupp – kommunalt ansvar • Individuellt utformad långsiktig plan • Samordnare och ev. stödperson som följer genom processen • Vid behov tidsbegränsat uppehållstillstånd kopplat till planen • Rätt för kommunen att få ersättning för kostnader för genomförandet
Reglering och stöd för tillämpningen	• Målgrupperna förs in i 5 kap. 11 § SoL och Socialstyrelsen ger stöd för tillämpningen • Socialstyrelsen, Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna verkar tillsammans enligt sina mandat för genomförande av program och specialiserad lågtröskelverksamhet • Ny möjlighet till tidsbegränsat uppehållstillstånd kopplat till exitplan i 5 kap. 15 § utlänningslagen
Utveckling och förstärkning	• Utvecklingsmedel till kommuner och regioner för genomförande av förslagen • Förstärkning av regionkoordinatorerna och av uppdragen till NCK och Barnafriid • Utveckling och förstärkning av stödlinje, information och kontaktvägar • Utveckling av vård- och behandlingsformer, metoder för uppsökande, rutiner för att fråga samt bedömningsmetoder

Utbildningsförvaltningen lämnar synpunkter endast på de förslag i utredningen som rör det egna verksamhetsområdet.

10.1.1 Specialiserad lågtröskelverksamhet i form av Mikamottagningar kopplade till hälso- och sjukvård. Förslag: *Specialiserad lågtröskelverksamhet av det slag som redan i dag erbjuds inom Mikamottagningarna bör utvecklas. Sådan verksamhet behöver finnas tillgänglig i vart fall i varje län. Verksamheten bör vara integrerad med eller i vart fall ha nära samverkan med hälso- och sjukvård. Den ska kunna erbjuda eller lotsa vidare till traumabehandling (behandling av PTSD) anpassad för personer med komplex problematik.*

10.1.2 Specialiserad lågtröskelverksamhet riktad till barn. Förslag: *De specialiserade lågtröskelverksamheter som enligt föregående avsnitt bör utvecklas över hela landet, ska utformas så att de även kan ta emot barn utsatta för sexuell exploatering. Ungdomsmottagningar och elevhälsa över hela landet behöver också säkerställa att det finns särskild kunskap om sexuell exploatering för att kunna fånga upp och motivera utsatta barn att berätta, samt ge dem stöd eller slussa dem vidare till skydd och stöd. Organisationer inom civilsamhället bör tillförsäkras ett långsiktigt ekonomiskt stöd för att kunna fortsätta driva lågtröskelverksamhet riktad till barn och unga.*

Utredaren konstaterar att elevhälsan är en viktig ingång för barn och att det behöver säkerställas att det finns kunskap om sexuell exploatering av barn, för att kunna upptäcka, förstå och på ett traumamedvetet sätt möta utsatta barn och kunna slussa dem vidare till skydd, stöd och vård i individuella program eller till mera specialiserad lågtröskelverksamhet. Att fånga upp elever som far illa i någon bemärkelse faller inom skolpersonalens uppdrag. Förvaltningens skolpsykologer är utbildade inom traumamedveten omsorg. Inom utbildningsnämndens verksamheter finns även elever som passerat 18 års ålder alltså unga vuxna där elevhälsan kan vara en viktig ingång. För

ungdomar upp till 20 år som inte går i gymnasieskola eller har tagit examen har hemkommunen en lagstadgad skyldighet, det så kallade kommunala aktivitetsansvaret KAA, att hålla sig informerade om deras sysselsättning, ta kontakt och erbjuda lämpliga individuella åtgärder. Utbildningsnämnden och Socialnämnderna är ansvariga för KAA i Göteborgs Stad. Förvaltningen bedömer att personal inom KAA kan behöva slussa ungdomar vidare till skydd, stöd och vård i individuella program eller till mera specialiserad lågtröskelverksamhet. Således behöver personal även inom KAA ha särskild kunskap om sexuell exploatering för att kunna fånga upp utsatta unga.

10.1.4 Uppsökande verksamhet och rutiner för att fråga om sexuell exploatering. Förslag: *Det uppsökande, upptäckande och identifierande arbetet behöver stärkas, bland annat genom utökad samverkan mellan polis, socialtjänst och civilsamhälle. Ett metodstöd för en mer traumamedveten uppsökande verksamhet särskilt anpassad för barn behöver utvecklas. Yrkesverksamma inom framför allt skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård behöver ha tydliga rutiner för att kunna ställa frågor om sexuell utsatthet vilket ökar möjligheten att upptäcka dem som är utsatta.*

Utredaren konstaterar att den som är utsatt berättar ofta inte självmant om sin utsatthet och tillfrågas inte heller. Inom utbildningsförvaltningen finns rutiner för att ställa olika frågor om utsatthet i det elevhälsosamtal alla elever erbjuds under år 1 i gymnasieskolan. I Västra Götalands regiongemensamma elevhälsoenkät som alla elever på utbildningsförvaltningens gymnasieskolor ska genomföra finns frågor bland annat om eleven någonsin blivit utsatt för sexuellt våld men inte fler specifika frågor om sexuell exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål. Enkätfrågorna kan kompletteras med ytterligare muntliga frågor inom området. Förutom rutiner för att ställa rätt frågor, behöver elevhälsans professioner också ha de kunskaper som krävs för att känna igen tecken på sexuell exploatering samt för att ge ett bra bemötande och vidta lämpliga åtgärder. Förvaltningen välkomnar ett metodstöd som verktygslåda kring denna typ av utsatthet.

10.2.1 Exitprogram för vuxna med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan. Förslag: *En vuxen person, som behöver en sådan omfattande hjälp som ett exitprogram innebär för att kunna lämna utnyttjande i prostitution eller människohandel för sexuella ändamål, ska erbjudas ett individuellt utformat exitprogram. Socialtjänsten, genom utsedd samordnare, i den kommun som enligt ansvarsfördelningsreglerna i SoL är ansvarig för personen, ska upprätta en individuell plan för exitprocessen. Planen ska utformas efter samråd med alla berörda i en för individen särskilt sammansatt tvärprofessionell grupp. Socialtjänsten ska vidare erbjuda den enskilde en särskild stödperson som ska finnas med genom hela exitprocessen. Den individuella planen ska vara långsiktig och innehållet ska utformas med hänsyn till den aktuella individens särskilda förutsättningar och behov. Den ska innefatta de aktörer och åtgärder som behövs för att den utsatta varaktigt ska kunna lämna sin utsatta situation och etablera sig i en ny socialt och ekonomiskt hållbar tillvaro. Den individuella planen och den tvärprofessionella gruppen ska under processens gång kunna anpassas till nya eller ändrade behov.*

Enligt utredaren kommer behov och förutsättningar att skilja sig mellan olika individer och representationen i den tvärprofessionella gruppen utöver samordnaren behöver bestå av aktörer som är viktiga för genomförandet av de insatser som den enskilde bedöms behöva för sin exitprocess. Det kan finnas behov av att psykiatri är representerad i

gruppen och/eller socialtjänst som kan utföra biståndsbedömda insatser i den individuella planen. Därutöver kan personer från arbetsförmedling, försäkringskassa, habilitering, skola, vuxenutbildning, migrationsverk, polis och civilsamhälle behöva ingå i gruppen. Den tvärprofessionella samordning som behövs i en exitprocess föreslås alltså ske genom att en särskild grupp med relevanta aktörer sätts samman utifrån den enskildes behov och förutsättningar och kan enligt utredaren ske på samma sätt som det i dag sker i Sociala insatsgrupper (SIG) när det gäller unga som riskerar att dras in i kriminalitet. Således finns redan befintliga strukturer för en sådan samordning på plats i Göteborg.

10.2.2 Program för barn med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan Förslag: *Ett barn har rätt till och behöver skydd och stöd för att ta sig ur utnyttjande i sexuell exploatering eller människohandel för sexuella ändamål och ska erbjudas ett individuellt utformat program för att säkerställa kedjan av stöd- och vårdinsatser. Socialtjänsten, genom utsedd samordnare, i den kommun som enligt ansvarsfördelningsreglerna i SoL är ansvarig för barnet, ska ansvara för att en individuell plan upprättas och för dess genomförande. Planen ska utformas efter samråd i en för individen särskilt sammansatt tvärprofessionell grupp. Socialtjänsten ska vidare erbjuda barnet en särskild stödperson som ska finnas med genom hela processen. Den individuella planen ska vara långsiktig och innehållet ska utformas med hänsyn till barnets särskilda förutsättningar och behov. Den ska innefatta de aktörer och åtgärder som behövs i det enskilda fallet för att barnet ska få omedelbart skydd och varaktigt stöd, samt vård och rehabilitering för att ta sig ur exploateringen. Den individuella planen och den tvärprofessionella gruppen ska under processens gång kunna anpassas till nya eller ändrade behov.*

Skollagen föreskriver att alla som arbetar i skolan ska uppmärksamma och stödja elever som är i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd utifrån individuella behov. Intern samverkan på skolan, för att identifiera elever i behov av stöd och utforma insatser, sker framför allt mellan rektor, elevhälsoteam, mentor och undervisande lärare. För att varje barn ska få sina rättigheter tillgodosedda finns även strukturer för extern samverkan. Alla skolor är skyldiga att samverka enligt skollagen¹ och skyldigheten gäller både huvudmannen för skolverksamheten och den som är anställd i verksamheten. Skolan, socialtjänsten och hälso- och sjukvården är skyldiga att samverka kring barn som far illa eller riskerar att fara illa.² Enligt skollagen³ ska numera även elevhälsan vid behov samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

Det finns sedan tidigare etablerade strukturer för samverkan mellan socialnämnderna, hälso- och sjukvården och skolan i syfte att säkerställa att barn och unga i behov av samordnade insatser får tillgång till tvärprofessionell hjälp (SIP). För närvarande pågår ett arbete inom utbildningsförvaltningen tillsammans med socialförvaltningarna för att höja kompetensnivån för personalen inom elevhälsans professioner när det gäller SIP.

Det finns även en etablerad samverkan kring oro för barn som far illa mellan skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård, polis och fritidssektorn – SSPF, som kan byggas vidare på. Samverkansstrukturen för SSPF ses för närvarande över av socialförvaltning centrum i samverkan med utbildningsförvaltningen för att bättre passa gymnasieskolan.

¹ 29 kap. 13 § Skollagen.

² 29 kap. 13 § Skollagen, 5 kap. 1a SoL och 5 kap. 8 § HSL.

³ 2 kap. 25 § Skollagen.

10.2.3 Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kopplat till upprättande och genomförande av en individuell plan Förslag: *I 5 kap. 15 § utlänningslagen införs en möjlighet för socialnämnden att ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd (minst sex månader med möjlighet till förlängning upp till två år) för en utlänning, för att en individuell plan för att lämna utnyttjande i sexuell exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål ska kunna upprättas och genomföras.*

Förslaget bedöms medföra positiva effekter för utsatta barns rättigheter. Barn under 18 år med ett tidsbegränsat uppehållstillstånd har rätt till utbildning inom gymnasieskolan. Det kan möjligtvis innebära att enskilda elever med en sådan individuell plan kan kräva anpassade insatser och stora resurser av skolans verksamhet.

10.3.3 Socialstyrelsen, Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna ska verka för att alla kommuner ska kunna erbjuda exitprogram och program för barn samt för att kommuner och regioner ska utveckla specialiserad lågtröskelverksamhet. Socialstyrelsen ska förvalta programmet för barn Förslag: *Socialstyrelsen, Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna ska ges i uppdrag att verka för att alla kommuner ska kunna erbjuda exitprogram för vuxna och program för barn i enlighet med våra förslag, samt verka för att specialiserad lågtröskelverksamhet för utredningens målgrupper utvecklas. Uppdraget ska utföras i nära samverkan med SKR och i samråd med andra myndigheter samt civilsamhällesorganisationer som kan bidra till genomförandet. Socialstyrelsen ges även ett uppdrag att förvalta programmet för barn genom att tillhandahålla nödvändigt kunskapsstöd för arbete i tvärprofessionella grupper och utformande av individuella planer, samt genom att följa upp och utvärdera tillämpningen av arbetssättet.*

Förvaltningen är av uppfattningen att Skolverket bör vara en av de samrådande myndigheterna när uppdraget utförs. För barn och unga som ej fullföljt sin skolgång är det viktigt att detta ingår i de individuella planerna.

10.3.4 Utvecklingsmedel till kommuner och regioner öronmärkta för utredningens målgrupper Förslag: *Kommuner och regioner ska ges möjlighet att rekvirera utvecklingsmedel särskilt avsedda för att dels utveckla arbetsformer som gör det möjligt att utforma och genomföra exitprogram och program för barn på det sätt som vi föreslår, dels säkerställa tillgången till specialiserad lågtröskelverksamhet i varje län riktad till barn och vuxna i utredningens målgrupper. Utvecklingsmedlen ska också kunna användas för att knyta verksamhetsnära forskning till de specialiserade lågtröskelverksamheterna för att utvärdera effekterna av organisation och tillämpade metoder. En viss del av utvecklingsmedlen bör vara särskilt öronmärkta för arbetsformer och verksamhet som avser barn. Socialstyrelsen ska ges i uppdrag att fördela dessa utvecklingsmedel.*

Förvaltningen anser att förslaget utvecklingsmedel bör fördelas till fortbildning av personal inom gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan samt till anpassad verksamhet som kan krävas för elever med tidsbegränsat uppehållstillstånd som har en individuell plan för att lämna utnyttjande i sexuell exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål.

10.3.11 Rutiner för att fråga om våld samt bedömningsmetoder behöver utvecklas Förslag: *Socialstyrelsen ska ges i uppdrag att i samverkan med Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) kartlägga och se över existerande rutiner för att*

fråga om våld och frågeformulär utformade för att upptäcka våldsutsatthet samt att undersöka om dessa kan kompletteras med frågor som avser våra målgrupper. I uppdraget ska också ingå att undersöka behovet av att ta fram eller komplettera nuvarande metoder för att bedöma risker och skyddsbehov när det gäller våra målgrupper. När det gäller barn bör uppdraget kunna kopplas till uppdraget att ta fram ett nationellt hälsoprogram för barn och unga.

Utredaren lyfter vikten av att yrkesverksamma inom framför allt skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård behöver ha tydliga rutiner för att kunna ställa frågor om sexuell utsatthet för att upptäcka utsatthet bland barn och vuxna de kommer i kontakt med.

På utbildningsförvaltningen har elevhälsodatabas, EHDV (elevhälsodata väst), nyligen införts där svaren från den digitala elevhälsoenkäten registreras. EHDV kan användas för att ta fram olika former av statistik som kan vara behjälplig främst för att se utveckling över tid.

Förvaltningen följer Göteborgs Stads plan för arbete mot våld i nära relationer 2024–2027 och Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande program 2022–2026. Kommunstyrelsen har fått i uppdrag från kommunfullmäktige att i samverkan med relevanta nämnder, rättsvårdande myndigheter och civilsamhället ta fram förslag på insatser för att motverka och agera förebyggande mot prostitution, människohandel och sexuell exploatering samt att komplettera de båda styrande dokumenten ovan med dessa insatser.

2. Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98)

Betänkandet *Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras* är en utredning som har haft tre deluppdrag; att kartlägga kunskapsläget om vuxnas utsatthet för våld eller andra övergrepp samt om exploatering av barn, vid produktion eller distribution av pornografi i Sverige och att föreslå hur tillgången till skydd, stöd och vård kan förbättras samt att analysera brottslighet kopplad till produktion och distribution av pornografi.

Utbildningsförvaltningen lämnar synpunkter endast på de förslag och bedömningar som rör det egna verksamhetsområdet.

16.4.4 Yrkesverksamma inom skolor ska ha tillgång till kunskapsstöd utifrån bästa tillgängliga kunskap Förslag: *Regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att uppdatera, och vid behov komplettera, stödmaterial för undervisning i alla skolformer rörande sexuella aktiviteter på nätet, sexuell riskutsatthet, digitalt våld och sexuell utnyttjande i form av att barn skildras i film eller bilder som sprids i pornografiska syften. Regeringen bör ge Skolverket och Socialstyrelsen ett gemensamt uppdrag om att säkerställa att relevant kunskapsbaserad information om sexuell riskutsatthet och sexuell utnyttjande i form av att barn skildras i film eller bilder som sprids i pornografiska syften finns i Vägledning för elevhälsa, i syfte att öka möjligheterna att förebygga och upptäcka våldsutsatthet i denna kontext.*

Bedömning: *Skolverket bör tilldelas 3 miljoner kronor för uppdraget om tillgång till kunskapsstöd. Socialstyrelsen bör tilldelas 200 000 kronor för sin del i uppdraget som*

gäller Vägledning för elevhälsa. Linköpings universitet (Barnafrid) och Myndigheten för delaktighet bör tilldelas 500 000 kronor vardera för sina delar i uppdragen.

Kunskapsmaterialet Vägledning för elevhälsa, som ges ut av Socialstyrelsen och Skolverket för att stärka elevhälsans arbete och för att bidra till utveckling av en likvärdig elevhälsa i hela landet, är ett mycket användbart material som professionerna inom elevhälsan lutar sig emot. Förvaltningen välkomnar att myndigheter får medel för att komplettera och uppdatera material kring frågorna för att säkerställa att relevant kunskapsbaserad vägledning finns för elevhälsans professioner i syfte öka möjligheterna att upptäcka utsatta elever. Ett arbete har gjorts i förvaltningens verksamheter för att implementera det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer från och med läsåret 2022/23. I kunskapsområdet ingår bland annat att förmedla betydelsen av samtycke och kunskaper om maktstrukturer kopplade till kön och om att utveckla elevernas kritiska förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi. Vissa skolenheter har använt sig av skolans förstelärare som har i uppdrag att ta fram färdiga lektionsupplägg för att stötta lärarna att utveckla undervisningen. Förvaltningen anser att förslaget om att Skolverket ges i uppdrag att uppdatera och komplettera stödmaterial för undervisning är mycket bra då skolan är en viktig arena för att nå barn och unga. Elevgruppen inom den anpassade skolan har identifierats som särskilt riskutsatta och därmed är ett stödmaterial för undervisning i den här skolformen av yttersta vikt.

16.4.5 Stöd för att skapa trygga och inkluderande samtal bör särskilt riktas till yrkesverksamma som möter riskgrupper Förslag: *Regeringen bör ge Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor i uppdrag att ta fram en ny webbutbildning inom utbildningspaketet Rätt att veta! som omfattar frågor om sexuella aktiviteter på nätet, sexuell riskutsatthet, sexuellt utnyttjande i pornografiska syften och att sprida bilder eller filmer föreställande någon annan. Utbildningen bör vända sig till alla yrkesverksamma och ideellt engagerade som möter unga, men särskilt fokus bör vara på att genom yrkesverksamma nå ungdomar som befinner sig i en riskgrupp för att utnyttjas sexuellt. Uppdraget bör ske i samråd med Myndigheten för delaktighet och Jämställdhetsmyndigheten.*

Det kan vara svårt att fråga om våldsutsatthet och ännu svårare kan det vara att närma sig frågor om sexuellt våld och sexuellt utnyttjande i pornografiska syften. Förvaltningen välkomnar den föreslagna webbutbildningen och menar att formatet är bra då förutsättningarna att nå fler ökar.

16.6.1 Förebyggande arbete bör ingå i överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Regioner Förslag: *Regeringen bör inleda en dialog med Sveriges Kommuner och Regioner i syfte att avsätta medel till kommuner och regioner för att de ska ges möjlighet att vidta åtgärder för att relevanta verksamheter som möter barn och unga ska ha fungerade rutiner för att upptäcka barn som har utsatts för sexuella övergrepp eller tillhör gruppen sexuellt riskutsatta. Detta bör ingå i de överenskommelser om psykisk hälsa och suicidprevention som regeringen återkommande ingår med Sveriges Kommuner och Regioner för statens räkning.*

Utredningen bedömer att relevanta verksamheter för det förebyggande arbetet bland annat omfattar barn- och ungdomspsykiatri, ungdomsmottagningar, elevhälsa, skola, socialtjänst och fritidsverksamheter. Förslaget om att medlen fördelas via

överenskommelser om psykisk hälsa och suicidprevention med Sveriges Kommuner och Regioner för statens räkning är bra men förvaltningen bedömer att medlen för att upptäcka riskutsatta barn bör öronmärkas.

16.6.3 Länsgemensamma samverkansstrukturer för skydd, stöd och vård bör utvecklas

Förslag: Regeringen bör besluta om utvecklingsmedel för regional samverkan och samordning mellan kommuner, regioner och idéburna organisationer samt andra relevanta aktörer avseende förebyggande arbete, skydd, stöd och vård. Länsstyrelserna bör stödja samordningen i sina respektive län. Jämställdhetsmyndigheten bör ges i uppdrag att fördela utvecklingsmedel, ge stöd till genomförandet samt att samordna det nationella stödet och redovisningen.

Utredaren bedömer att de delar som kan ingå i samverkan är ett främjande och förebyggande arbete i skolor, bland fältassistenter och i andra forum där barn och unga befinner sig och har tillgång till en lågtröskelverksamhet för att söka stöd. För att få del av utvecklingsmedlen bör det finnas en gemensam önskan hos länsstyrelsen, regionen och kommuner i länet om att utveckla eller förbättra samverkan inom detta område. För att ett län ska kunna tilldelas utvecklingsmedel ska först en kartläggning genomföras av redan befintligt förebyggande arbete samt vilka möjligheter till skydd, stöd och vård som finns för vuxna och barn. Efter en behovsinventering ska även en plan för hur olika parter som ingår ska arbeta gemensamt för att utveckla arbetet samt hur arbetet ska ha permanentats i ordinarie strukturer efter tiden med särskilda utvecklingsmedel. I den mån det finns befintliga samverkansstrukturer delar förvaltningen utredningens bedömning att dessa bör byggas vidare på men i de län där det saknas blir troligen kravet om kartläggning och behovsinventering samt framtagande av plan en utmaning. Detta kan medföra att de län där verksamheter är i stort behov av att utveckla sitt förebyggande arbete blir utan medel. Förvaltningen föreslår att medlen i stället bör fördelas och att användningsområdet konkretiseras av Jämställdhetsmyndigheten.

Utbildningsförvaltningens bedömning

Förvaltningens samlade bild är att utredarens förslag i betänkandet *Ut ur utsatthet* troligen kommer att medföra positiva effekter för barn som riskerar att utnyttjas eller har utnyttjats i sexuell exploatering. Förslaget om lågtröskelverksamheter och uppsökande verksamheter, där elevhälsan föreslås få en stor roll, kommer troligen innebära att utsatta barn lättare kan identifieras och få hjälp att ta sig ur utnyttjandet och exitprogrammen kan leda till att fler barn får det skydd och stöd och den rehabilitering och vård de har rätt till. Barns rättigheter kommer därmed att tillgodoses i större utsträckning än i dag. Utbildningsnämnden har även unga vuxna i gymnasieskolan och i den anpassade gymnasieskolan samt inom KAA som kan behöva likvärdigt stöd.

Utbildningsförvaltningen bedömer att det är av stor vikt att skolan eller KAA är aktör i de tvärprofessionella grupper som föreslås i utredningen och delar utredarens bedömning att använda redan etablerade strukturer för samverkan så som SIG och SIP i syfte att säkerställa att barn och unga i behov får tillgång till samordnade insatser, men vill även lyfta samverkansstrukturen SSPF som viktig.

Utbildningsförvaltningen har tydliga rutiner för att upptäcka utsatthet hos elever, och ställer frågor om olika former av utsatthet, varav sexuell utsatthet är en. I

elevhälsoenkäten som alla elever på utbildningsförvaltningens gymnasieskolor ska erbjudas finns frågor bland annat om eleven någonsin blivit utsatt för sexuellt våld. Enkätfrågorna bör dock kompletteras med ytterligare muntliga frågor inom området. Förvaltningen välkomnar ett metodstöd för elevhälsans professioner kring denna typ av utsatthet.

Förslaget om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kopplat till upprättande och genomförande av en individuell plan bedöms medföra positiva effekter för utsatta barns rättigheter men kan komma att kräva stora resurser av skolans verksamhet.

Förvaltningens samlade bild är att utredarens förslag i betänkandet *Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras* kommer att medföra positiva effekter ur ett jämlikhetsperspektiv då förslagen troligen kommer att skapa bättre förutsättningar för att fler människor, oavsett bakgrund, ska kunna leva ett liv fritt från våld.

Förvaltningen välkomnar att Skolverket får ett uppdrag att komplettera kunskapsmaterialet Vägledning för elevhälsa samt komplettera stödmaterial för undervisning av elever i dessa svåra frågor. Webbutbildning för yrkesverksamma bedöms av förvaltningen som ett bra format för att nå många med kunskapshöjande insatser om att skapa trygga inkluderande samtal om sexuellt våld och sexuellt utnyttjande i pornografiska syften.

De medel som föreslås fördelas till Sveriges Kommuner och Regioner genom befintlig överenskommelse för statens räkning till förebyggande arbete vid relevanta verksamheter bör öronmärkas för att säkerställa att de kommer riskutsatta barn till godo.

När det gäller förslaget om att länsgemensamma samverkansstrukturer för skydd, stöd och vård bör utvecklas delar förvaltningen utredarens bedömning men föreslår att medlens fördelas och användningsområdet konkretiseras av Jämställdhetsmyndigheten.

Tomas Berndtsson
Förvaltningsdirektör

Maija Söderström
Avdelningschef Planering och Utveckling